



LUNDS UNIVERSITET

Centrum för genusvetenskap

Kandidatuppsats: GNVK01

Vårtermin 2014

# Problemet med ojämställdhet

En feministisk diskursanalys av problemrepresentationen av  
ojämställdhet i svenskt bistånd

Anna Eknor

Handledare: Elisabet Apelmo

‘When *I* use a word,’ Humpty Dumpty said, in a rather scornful tone, ‘it means just what I choose it to mean, neither more nor less.’

‘The question is,’ said Alice, ‘whether you can make words mean so many different things.’

‘The question is,’ said Humpty Dumpty, ‘which is to be master – that’s all.’

Lewis Carroll, *Through the Looking Glass and What Alice Found There*

## Abstract

This essay analyzes central directional documents of Swedish international development with the aim to analyze the problem representation of gender inequality, using Carol Bacchi's "What's the problem represented to be?"-approach to discourse analysis. Central for this essay's framework is postcolonial feminism pursuantly the understanding of Chandra Talpade Mohanty, as well as a critical approach to a western perspective on gender equality development as linear, according to the understanding of Sarah Katherine Van Walsum and Thomas Spijkerboer among others. The directional documents at issue tend to understand gender equality as of both intrinsic value, emphasizing a human rights argument, and as of instrumental value, emphasizing gender equality as a mean of attaining other development goals. Rather than understanding gender equality as an issue of power, it is linked to the culture of an imagined homogenous global South. This contributes to the overall depoliticizing of gender equality. Furthermore, a prominent heroine discourse of women in the global South as extremely capable is identified which contributes to a utilitarian argument for gender equality as key in bringing the global South to the gender equality level of the global North. In large, the material reproduces a Western global power structure and, in part, patriarchy.

*Key words:* gender equality, international development, Sweden, feminist discourse analysis, postcolonialism

*Nyckelord:* jämställdhet, internationellt utvecklingsamarbete, Sverige, feministisk diskursanalys, postkolonialism

# Innehållsförteckning

<b>1. Inledning .....</b>	<b>4</b>
1.1 Bakgrund .....	4
1.2 Syfte och forskningsfrågor .....	4
1.3 Tidigare forskning .....	5
1.4 Epistemologi och positionering .....	8
1.5 Teori .....	9
1.6 Urval och material .....	13
1.7 Metod .....	14
<b>2. Analys .....</b>	<b>16</b>
2.1 Problemet med ojämställdhet .....	16
2.2 Effekter av problemrepresentationen .....	19
2.3 Ett bristande maktperspektiv .....	30
<b>3. Avslutande diskussion .....</b>	<b>32</b>
Källförteckning .....	37

# 1. Inledning

## 1.1 Bakgrund

I ett globalt samhällsklimat där 70 procent av världens fattiga är kvinnor finns ett akut behov av ökad jämställdhet. I januari 2014 publicerades Sveriges nya biståndspolitiska plattform som redogör för svenskt bistånds inriktning. Jämställdhet och kvinnors roll för utvecklingen är ett av plattformens tre huvudteman. Denna nya plattform visar på en ny riktning för svenskt bistånd med satsningar på förbättrad resultatredovisning och som istället för att ha fattiga *eller* förtryckta människor som målgrupp nu fokuserar på fattiga *och* förtryckta människor. Detta visar på en generell åtstramning av svenskt bistånd varför perioden som lett upp till detta under mandatperioden 2010-2014 är intressant att undersöka.

Denna uppsats bidrar till forskningen genom att studera ett nytt material och genom att studera svensk biståndspolitik då senare forskning har fokuserat på internationella organ och inte på en svensk kontext. Jämställdhet har betonats som särskilt betydande i svensk biståndspolitik sedan 90-talet. Sverige har identifierat sig internationellt som jämställdhetens förkämpe och som världens mest jämställda land. Det är därför särskilt intressant att undersöka problemrepresentationen av jämställdhet och dess möjligheter och begränsningar, i biståndspolitiken hos ett land med denna jämställdhetsprofil.

## 1.2 Syfte och forskningsfrågor

Denna studies syfte är att undersöka problemrepresentationen av jämställdhet i svensk biståndspolitikens centrala styrdokument mandatperioden 2010-2014. Uppsatsens forskningsfrågor är:

- Hur representeras problemet ojämställdhet inom svensk biståndspolitik?
- Vilka effekter har denna problemrepresentation?
- Vilka maktstrukturer produceras/reproduceras genom denna problemrepresentation?

## **1.3 Tidigare forskning**

Jag har begränsat min genomgång av forskningsfältet till den forskning som direkt berör jämställdhet i bistånd utifrån ett feministiskt perspektiv samt forskning om då Sverige etablerades som ett synnerligen jämställt land då detta är centralt för jämställdhetsarbete i svenskt bistånd.

### **1.3.1 Jämställda Sverige**

Idén om Sverige som ett särskilt jämställt land har studerats från olika perspektiv. Statsvetaren Ann Towns har studerat hur Sverige började se sig själv, och etablera sig internationellt, som världens mest jämställda land under 90-talet och i synnerhet under Sveriges presidentskap i EU från 2001 (2002: 157f). I denna process lanserades jämställdhet som ett uttryck för svensk kultur (Towns, 2002: 174). Detta ansluter sig ekonomihistorikern Paulina de los Reyes, kulturgeografen Irene Molina och sociologen Diana Mulinari (2005) till och menar att jämställdhet spelar roll för svensk kulturrasism då svenskar anses vara jämställda och invandrare anses vara ojämställda som bärare av en annan, underordnad och ojämställd kultur. Denna kulturrasism ersätter biologisk rasism och befäster en svensk identitet (de los Reyes et al., 2005: 18f). Såväl Towns som de los Reyes et al. påvisar hur Sveriges jämställdhetsutveckling har missgynnat rasifierade grupper som inte anses vara svenska, inkluderat svenska medborgare som invandrat till Sverige. De los Reyes et al. menar att det finns många koloniala spår i Sverige trots att Sverige inte var en kolonialmakt per se (2005: 18). De identifierar en postkolonial, svensk kulturrasism som fyller behovet av att befästa en svensk identitet i det nya europeiska sammanhanget vilket även Towns analys av lanseringen av Sverige som jämställt i EU stöder. Vidare betonar Towns att jämställdhet i Sverige har fungerat enande för kvinnor och män men simultant bidragit till att skapa en splittrande hierarkisk ordning mellan ”svenskar” och invandrare (2002: 174). Således är denna kulturrasism en del i konstruktionen av Sverige som jämställt och överordnat andra länder. I min studie kommer jag att vidare utforska denna kulturrasisms relation till jämställdhet med avstamp i de los Reyes et al. samt Towns forsknings förståelse av detta.

### **1.3.2 Jämställdhet i bistånd**

Ett väl betonat problem i forskning om jämställdhetsdiskursen i bistånd är att jämställdhetsbegreppet avpolitiserats (Cornwall et al., 2007: 1, Batliwala, 2010:112 & Smyth 2010: 144ff). Utvecklingsvetaren Ines Smyth menar att den nu mainstreamade jämställdhetsdiskursen har förlorat sin förankring i

förändring av maktrelationer och istället skapat "the possibility of orderly tools [...] and systems through which profoundly internalised beliefs and solidly entrenched structures are miraculously supposed to dissolve and be transformed" (2010: 144f). Jämställdhetsbegreppets transformativa potential förstås således som förhandlat i utbyte mot förenklade system som inte längre kan nyttjas för att förändra djupliggande maktstrukturer. Vidare menar Smyth att det råder tystnad kring feminism och feminister i bistånd vilket hon kopplar till avpolitisering av jämställdhetsbegreppet (2010: 145). Avpolitisering av jämställdhetsbegreppet är även ämnet för sociologen Srilata Batliwalas forskning om empowerment. Batliwala menar att avpolitiserings av jämställdhetsbegreppet är ett uttryck för hur antifeministiska krafter vinner mark (2010:112f). Jämställdhetsdiskursen i bistånd förstås således ha förlorat mycket av sin emancipatoriska kraft.

Denna avpolitisering tar sig även andra uttryck i form av generaliseringar. Socialantropologen Andrea Cornwall, antropologen Elizabeth Harrison och antropologen Ann Whitehead har studerat jämställdhetsdiskursen i bistånd och kritiserar hur lärdomar från specifika situationer har omvandlats till generaliserande slogans vari kvinnor får spridda roller som "object victims, the passive subjects of development's rescue, and as splendid heroines, whose unsung virtues and whose contributions to development need to be heeded" (2007: 4). Komplexa maktanalyser har på så vis resulterat i förenklade generaliseringar som dock till viss del med framgång använts av feministiska krafter för att etablera ett jämställdhetsperspektiv i utvecklingssamarbete (Cornwall et al, 2007:4f). Jag förstår dessa generaliseringar som närliggande och understödjande förenklade diskurser om kvinnor i bistånd som homogena grupper. Kultursociologen Signe Arnfred (2011) har utforskat hur olika förståelser av genus och jämställdhet i bistånd utvecklats sedan FN:s fjärde världskonferens om kvinnor 1995 då jämställdhet betonades och infördes på agendan hos större delen av biståndsaktörer. Arnfred menar att det finns två diskurser om kvinnor; den starka företagssamma kvinnan vars potential kan utnyttjas och den fattiga lidande kvinnan som behöver räddas av välgörare (2011: 58ff). Dessa motsatta diskurser delar alltså stora likheter med de diskurser om kvinnor som offer eller hjältinnor som Cornwall et al. identifierar.

Till skillnad från Cornwall et al. och Arnfred har ekonomihistorikern Everjoice J. Win (2007) och kulturgeografen Sylvia Chant (2007) studerat vad de identifierar som en dominerande offerdiskurs. Chant menar att diskursen om kvinnor i globala Syd inbegriper att de är världens fattigaste, lidande, modiga och familjeförsörjare (2007: 35ff). Denna problembild, menar Chant, tjänar både feministiska

och icke feministiska mål. Detta genom att å ena sidan säkra vissa resurser för kvinnor och å andra sidan bidra till ett stramare bistånd begränsat till grupper som lever under exceptionellt svåra omständigheter (Chant, 2007: 35). Win har studerat diskursen om den afrikanska kvinnan som fattig, maktlös och gravid och menar att denna offerdiskurs befäster afrikanska kvinnor som maktlösa samt premierar ett visst typ av bistånd som kan lösa denna stereotypiserade kvinnas problem (2007). Förståelse av kvinnodiskurser i bistånd varierar således varför det är intressant att studera vidare.

Forskningen om kvinnodiskurser i bistånd relaterar även väl till vad sociologen Dolores Calvo identifierar som de två huvudsakliga argumenten för jämställdhet i EU:s migrations- och biståndspolitik 2005-2010: ett utilitaristiskt argument om kvinnor som nyttiga för ekonomin och ett rättighetsorienterat argument som betonar kvinnors mänskliga rättigheter (2013: 255). Det utilitaristiska argumentet stöder hjältinnediskursen om kvinnor som starka och företagssamma då de kan utnyttjas för ekonomisk tillväxt, medan mänskliga rättighetsargumentet stöder offerdiskursen om kvinnor som i behov av räddning genom att skänka dem de mänskliga rättigheter som kvinnor i globala Nord redan förstås åtnjuta.

Att tala om jämställdhet i mänskliga rättighetstermer har fått stor spridning inom bistånd (Smyth, 2010: 144ff). Sociologen Shamim Meer och utvecklingsvetaren Charlie Sever (2003) har studerat genus och medborgarskap i bistånd. De menar att rättighetsretoriken är positiv då den relaterar till kvinnor som medborgare och inte som så ofta annars som mödrar, döttrar och fruar (Meer & Sever, 2003: 22ff). Även Smyth är positiv och menar att betoning av kvinnors mänskliga rättigheter bidrar till att åter göra debatten politisk då stöd kan hämtas i vedertagna mänskliga rättighetstraktat (2010:149). Mänskliga rättighetsargumentet anses alltså vara positivt från ett feministiskt perspektiv både på grund av sin stabila förankring i mänskliga rättighetstraktat och på grund av att det inte främjar konnotationer mellan kvinnor och omsorg.

För min studie är förståelse för icke feministiska aspekter i jämställdhetsdiskursen, argument för jämställdhet, diskurser om kvinnor i globala Syd samt hur generaliseringar och stereotypiseringar bidrar till en viss problembild och således till en viss lösning, särskilt betydande. Jag kommer att fördjupa min analys genom att jämföra och kontrastera olika förståelser av jämställdhetsdiskursen i tidigare forskning med mitt material.



## 1.4 Epistemologi och positionering

Jag utgår i denna uppsats från att de problem som diskuteras i svenskt bistånds styrdokument inte kan ses som existerande oberoende det sätt de presenteras på. Att presentera något som ett problem är att tolka verkligheten utifrån vissa diskurser, vilket statsvetaren Carol Bacchi uttrycker då hon skriver: ”So, while I believe that there are a multitude of disturbing social conditions, once they are given the shape of an interpretation, once they are characterized as a ‘problem’ [...] they are no longer ‘real’. They are interpretations or constructs of the ‘real’” (2009: 9). Problem såsom presenterade i mitt material är alltså aldrig objektiva utan alltid formade av sitt sammanhang. Styrdokumentet fungerar inte som en objektiv kunskapskälla för jämställdhetsproblematiken utan är del i produktionen och reproduktionen av jämställdhetsbegreppet.

I denna uppsats utgår jag även ifrån filosofen Gayatri Chakravorty Spivaks (1988) tanke att kunskap produceras politiskt och kulturellt varför det inte går att tala om ”sann” kunskap. Jag gör således inte anspråk på att i denna uppsats producera objektiv sanning, men gör anspråk på att producera situerad kunskap. Vetenskapsteoretikern Donna Haraway menar att: ”the alternative to relativism is partial, locatable, critical knowledges” (1988: 584). Situerad kunskap förstås alltså som partiell och avhängig ett visst sammanhang, varför forskarens position påverkar kunskapsproduktionen (Haraway, 1988). Genom att undvika relativism på detta vis menar Haraway att den emancipatoriska kraften bibehålls eftersom alla utifrån sin situerade kunskap kan samtala med och lyssna till varandra och således skapa ”knowledge potent for constructing worlds less organized by axes of domination” (1988: 585). Vidare menar språkforskaren Michelle M. Lazar att feministisk diskursanalys kräver att forskare är ”critically reflexive of our own theoretical positions and practices lest these inadvertently contribute to the perpetuation, rather than the elimination, of hierarchically differential and exclusionary treatment of some women” (2007: 153). Reflektion över den egna positionen är alltså viktigt för att inte bidra till förtryck. Jag vill därför belysa sammanhanget jag talar ifrån genom att positionera mig själv i relation till denna uppsats. Min identitet är socialt konstruerad kring att jag är vit, kvinna och född i Sverige utan invandrarbakgrund. Särskilt relevant för denna studie är att min pappa växte upp i Etiopien då hans föräldrar arbetade med utvecklingsprojekt där och att jag därför uppfostrats i en miljö som värdesätter bistånd och utveckling med fokus på solidaritet som poängen med detta arbete. Jag arbetar även ideellt med olika projekt som rör utveckling, såsom att sprida medvetenhet om sambandet mellan

utveckling, nedrustning och kvinnors säkerhet. Således har jag ett delvis aktivistiskt perspektiv på biståndspolitik och anser att det svenska biståndet bör utökas.

## **1.5 Teori**

Ramverket för denna uppsats är feministisk och postkolonial teoribildning. Grundläggande är vidare ett kritiskt förhållningssätt till det västerländska hegemoniska perspektivet på utveckling som linjär och som placerar globala Nord och Sverige högst i hierarkin som norm för ett globalt jämställdhetsprojekt.

### **1.5.1 Dekonstruktivism**

Filosofen Jaques Derrida (1981) menar att betydelsen av något, såsom jämställdhet, inte existerar enskilt utan i relation till dess binära motsats, såsom ojämställdhet. Binära motsatser har alltid ett hierarkiskt värdeförhållande (Derrida, 1981: 41). Det kan därför ses som en emancipatorisk praktik att dekonstruera binärer eftersom det avslöjar hur de högre värderade koncepten är beroende av de lägre värderade. Något kan inte ha ett högt värde utan att stå i relation till en lägre värderad motsats. Dekonstruktivism ska dock enligt Derrida inte ses som ett isärplockande av text som mynnar ut i en relativism utan mening, detta eftersom ”deconstruction is not an enclosure in nothingness, but an openness to the other” (Kearney, 1984: 124). Derrideansk dekonstruktivism är således användbart som ett verktyg för alternativa tolkningar av det som presenteras som naturligt eller obestridligt. Även Spivak (1996, 1988) använder sig av dekonstruktivism för att underminera de dominerandes tolkningsföreträde och göra utrymme för subalternas grupper tolkningar. Genom att synliggöra hur privilegierade grupper tolkningar har format kunskap visar Spivak på hur ”sann” kunskap skapas (1988). Viktigt att betona är att dekonstruktivism för Spivak inte handlar om att påpeka felaktigheter, utan att belysa att sanning är en politisk och kulturell produkt (Spivak, 1996: 28). Detta är en vetenskapssyn jag ansluter mig till i denna uppsats.

Sammanfattningsvis ämnar jag använda mig av dekonstruktivism genom att närläsa i syfte att synliggöra implicita antaganden som finns i materialet för denna studie samt upprätthålla en känslighet för vilken betydelse dessa implicita antaganden får för problemrepresentationen av jämställdhet.

### **1.5.2 Om genus**

Filosofen Judith Butler menar att det inte finns något kön som skulle kunna förstås som en fördiskursiv

anatomisk verklighet, utan att det endast finns socialt konstruerat kön; genus (2007: 58). Det finns inte heller någon ”genusidentitet bakom uttrycken för genus: denna identitet är performativt skapad och just de 'uttryck' som sägs vara dess effekter” (Butler, 2007: 78). Genus är alltså en process, ett handlande – inte en statisk identitet. Visst existerar biologin, men den kan endast uppfattas genom sociala och kulturella raster. Genus är följaktligen alltid beroende av produktion och reproduktion av diskurser vilket konstruerar genus (Butler, 2007). Maskulinitetsforskaren Raewyn Connell (2003: 101ff) menar att multipla former av maskuliniteter och femininiteter existerar. Dessa maskuliniteter och femininiteter konstrueras i hierarkisk ordning till varandra inom grupper av kvinnor och grupper av män, samt även i relation till andra maktstrukturer (Connell, 2003). Jag ansluter mig i denna uppsats till Butlers syn på kön/genus samt Connells förståelse av genus som präglad av hierarkiska femininitets- och maskulinitetsordningar. Materialet för denna uppsats är att betrakta som en del i den reproducerande process som konstruerar genus. Vidare vidgar jag detta synsätt till att inbegripa all identitetskonstruktion, exempelvis vithet, utifrån en derrideansk förståelse om att allt som fungerar relationellt i en maktstruktur är socialt konstruerat via diskurser.

### **1.5.3 Postkolonialism**

Postkolonial teori är varierad och heterogen. Gemensamt för postkolonial teori är dock att den utforskar kolonialismens effekter på maktrelationer i ett globalt sammanhang och utgör en grund för förståelse av rasifieringsprocesser. I denna uppsats ansluter jag mig till ett feministiskt och antirasistiskt postkolonialistiskt perspektiv som enligt genusvetaren Nina Lykke utgör en slags uppgörelse med den dominerande västerländska feminismen och med dominerande västerländska diskurser om västs överlägsenhet (2009: 108f). I ett postkolonialt perspektiv finns utrymme att studera det andrafierande subjektet istället för det andrafierade objektet (Lykke, 2009: 113). Detta är ett viktigt verktyg för min analys av den svenska regeringens diskurs.

De los Reyes et al. beskriver postkolonialism som användbart för att undersöka hur maktrelationer (i vilka väst värderas högst), konstruerats i kolonialismens svallvågor samt för att förstå kopplingen mellan koloniseringsprocesser och rasifieringsprocesser (2005: 18ff). Rasifiering är alltså centralt för postkolonial teori och är en del av postkoloniala maktstrukturer. Postkolonial feminism fokuserar på hur olika förtryck som rasism och nationalism fungerar intersektionellt, det vill säga griper in i och förstärker eller förminskar varandra.

Bilden av kvinnor i globala Syd som ett homogent kollektiv har kritiserats av bland andra

postkoloniala feministen Chandra Talpade Mohanty (2007). Hon menar att begreppet ”tredje världen” är missvisande eftersom ekonomiskt och politiskt marginaliserade människor finns över hela världen varför hon förordar bruket av begreppet ”entredjedelsvärlden” och ”tvåtedjedelsvärlden” (2007: 253). Genom att vända diskussionen till att tala om alla grupper som är ekonomiskt och politiskt marginaliserade begränsas inte diskussionen geografiskt utan synliggör marginaliserade grupper även i välmående, privilegierade länder (Mohanty, 2007). Detta ger utrymme för en förståelse av utsatthet som heterogen och underblåser inte rasifiering av vissa områden i världen. Lykke menar att den västerländska feminismens resonemang är ”typiska för den form av modernt, linjärt tänkande om 'utveckling' som bland annat genererade begreppet 'icke västerländska länder' - länder som enligt denna tankegång skulle 'nå upp' till en västerländsk nivå” (2009: 110). För att undvika att reproducera ett sådant linjärt tänkande kommer jag i denna uppsats att använda mig av begreppspar globala Nord/globala Syd. Med detta menar jag efter Mohanty att ”skilja välmående, privilegierade nationer och samhällen från ekonomiskt och politiskt marginaliserade nationer och samhällen” (2007: 253). Detta begreppspar uppmärksammar även den koloniala historia som gett upphov till distinktionen vilket är centralt för min studie. Dock innefattar dessa begrepp inte Mohantys förståelse av ”entredjedelsvärlden” och ”tvåtedjedelsvärlden”. Trots detta anser jag globala Nord/globala Syd som lämpligast eftersom denna studie angår dikotomin mellan privilegierade och marginaliserade länder som just skarpt åtskilda och olika, utan utrymme för förståelse av ekonomisk och politisk heterogenitet inom länder.

I denna uppsats kommer jag att använda postkolonial teori som ett verktyg för att analysera hur maktrelationerna i mitt material konstruerats postkolonialt.

#### **1.5.4 Andrafiering**

Andrafiering är en bärande punkt för emancipatoriskt arbete eftersom idéer om den Andre är väsentlig för förståelse av förtryck, förstått utifrån en derrideansk förståelse av alla maktförhållandens binära uppbyggnad.

Litteraturvetaren Edward Said (1977) använder västerländska berättelser om ”orienten” för att exemplifiera hur skillnadsskapande mellan ”vi” och ”dem” spelat en stor roll för att motivera de koloniala projekten. Europa etableras som aktivt, rationellt, normalt och civiliserat medan ”orienten” i motsats till detta etableras som irrationellt, primitivt, olikt och statiskt (Said, 1977: 40f). Genom att tillskriva vissa egenskaper till en grupp som därmed särskiljs från den egna, är en hierarkisering mellan

dessa två möjlig. Rättsvetarna Sarah Katherine Van Walsum och Thomas Spijkerboer (2007) menar att Europas flyktingpolitik betraktar kvinnliga flyktingar som offer för ojämställda eller mindre jämställda kulturer som därför ses som underlägsna västerländsk kultur, med följden att männen i den berörda kulturen betraktas som förövare och förtryckare. I relation till detta framstår väst som den jämställda beskyddaren. De anser att den härskande europeiska uppfattningen är att den västerländska feministiska agendan är uppnådd vilket ställs i kontrast till "våra förtryckta systrar" i öst, som förtrycks av "den andra mannen" (Van Walsum & Spijkerboer, 2007: 6f). Detta resonemang visar på en förståelse av jämställdhetsutveckling som linjär, med Europa och globala Nord i framkant.

Mitt materials utropade protagonist, förutom den svenska nationen, är kvinnan i globala Syd. Därför är en intersektionell analys av andrafiering relevant då både könsmaktsordningen och rasism är aktuella. Molina betonar vikten av en intersektionell analys av andrafiering och menar att rasifiering, det vill säga "ras"/etnicitet-centrerad andrafiering, bör förstås innebära "kategoriseringar, tankemodeller och associationer som gör rangordningen mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer" (2005: 95). Rasifiering sker alltså simultant på flera nivåer och påverkar både på mikro- och makronivå. Feministiska teoretikern Sara Ahmed komplicerar andrafiering genom att betona att: "The stranger here is not somebody we do not recognise, but somebody that we recognise as a stranger, somebody we know as not knowing, rather than somebody we simply do not know" (2000: 49). Konstruktionen av den Andre sker genom ett kunskapsbyggande utifrån det egna kollektivets ramar om vilka egenskaper som knyts till denne, inte genom ett kunskapsvakuum (Ahmed, 2000). Den Andre är alltså allt annat än okänd och konstrueras utifrån olika aspekter som nationalitet och genus, vilka bör förstås som intersektionellt samverkande.

I denna uppsats kommer jag att använda mig av andrafieringsteori genom att undersöka vilka effekter stereotypisering och rasifiering av olika grupper får. Jag tar med mig en förståelse för att den Andra alltid är binär till den Första och att dessa positioner konstrueras intersektionellt, varför andrafieringsteori skänker min uppsats ett användbart maktperspektiv.

### **1.5.5 "Kvinnorochbarn"**

Statsvetaren Cynthia Enloe (1993) myntade det sammandragna begreppet "kvinnorochbarn" i syfte att påvisa hur modern västerländsk krigföring kräver nyttjande av såväl diskursen om en hjältemodig manlig beskyddare som diskursen om värnlösa kvinnor och barn som är i behov av skydd utifrån. Enloe menar att binärerna beskyddare/beskyddad och följaktligen god/ond i krig är avhängig dessa

diskurser. Samtidigt som kvinnor i det Andra landet etableras som passiva offer med omsorgsansvar för barn etableras även män i det Andra landet som aktiva förövare (1993: 166ff). Vidare menar sociologen Nira Yuval-Davies (1997: 93f, 116ff) att kvinnor i politisk diskurs används för att anspela på en full repertoar av konnotationer till omsorg, fred och tradition. Detta bidrar till förståelse för det framgångsrika nyttjandet av kvinnorochbarn, då kvinnorochbarn inte endast anspelar på binären beskyddare/beskyddad utan även på feminint knutna egenskaper samt kvinnor som omsorgsgivare. Genom att använda sig av en diskurs som vilar på att andrafierade kvinnor och barn är sympatiska offer som har mer gemensamt med den egna goda staten än med de onda männen i den Andra staten, kan en stat vinna opinion för krigföring. I denna uppsats kommer jag att använda mig av teori om kopplingen mellan kvinnor och barn för att undersöka hur denna fras, som är utforskad i ett militärt sammanhang, relaterar till ett biståndssammanhang.

## 1.6 Urval och material

Jag har utgått från genusvetaren Hanna Hallgrens insamlingsmetod av material som hon kallar ”dammsugaren” och ”tratten” (2008). ”Dammsugaren” syftar till att samla upp och gå igenom mängder av varierande material som finns inom fältet, i denna studie material rörande svensk biståndspolitik från mandatperioden 2010-2014. I denna del av materialinsamlingen gick jag bland annat igenom policydokument, förarbeten, SOU:er, olika styrdokument, skrivelser, informationsblad och biståndsutvärderingar. I nästa steg, ”tratten”, gjorde jag ett urval i det insamlade materialet för att få ett snävt och för mitt syfte relevant material. Jag valde ut de delar av materialet som direkt berör jämställdhet. Resultatet av denna urvalsprocess är att mitt material utgörs av ca 100 sidor text och består av följande dokument som jag nu kommer att beskriva.

I skrivelsen 2013/14: *Biståndspolitik plattform* redogör regeringen för det svenska biståndets inriktning och redogör för ”de principer och värderingar som ska vägleda svenskt bistånd”(skr. 2013/14: 1). Således är detta material representativt för regeringens diskurs. Avsnitten jag kommer att analysera berör jämställdhet och utgörs av kapitel 2 till och med 5.

I artikel UD 10.061 *På lika villkor - Policy för jämställdhet och kvinnors rättigheter och roll inom svenskt internationellt utvecklingsamarbete 2010-2015* anger regeringen sina ”grundläggande ställningstaganden vad gäller jämställdhet och kvinnors rättigheter och roll i svenskt internationellt

utvecklingssamarbete” (art. UD 10.061: 8). Policyn är följaktligen representativ för regeringens diskurs. Jag kommer att analysera detta material i sin helhet då hela materialet relaterar till jämställdhet.

I skrivelsen 2010/11:167: *Biståndets resultat – tema jämställdhet och kvinnors roll för utveckling* redogör regeringen bland annat för hur Sverige arbetar för att främja jämställdhet inom utvecklingsarbetet och redogör för ”resultat, lärdomar och slutsatser från denna verksamhet” (skr. 2010/11:167: 1). Jag kommer i detta material att begränsa min analys till avsnitt 1 och 2 som handlar om jämställdhet och kvinnors roll för utveckling.

## 1.7 Metod

Jag kommer i denna studie att använda mig av Bacchis diskursanalytiska metod ”what's the problem represented to be?” (härefter WPR). WPR:s primära syfte är analys av policydokument och dess övergripande mål är att ”probe the premises that underpin particular problem representations” (Bacchi, 2009: xiv). Eftersom mitt material består av olika typer av styrdokument är metoden lämplig för min analys. Vidare är WPR en lämplig metod för min studie då mitt syfte är beroende av dekonstruktion och analys av diskurs. Bacchi vänder på ett traditionellt forskningssätt som studerar problem och söker lösa dessa problem, och studerar istället problemrepresentation. Med problemrepresentation menas hur något framställs som ett problem och markerar WPR:s särskilda ingång, nämligen att studera problem som konstruerade (Bacchi, 2009: xii). Bacchi betonar dock att tystnader och det som inte problematiseras också är viktigt för förståelse av problemrepresentationen (1999: 60). I WPR ses policy och liknande material inte enligt traditionell förståelse som myndigheters sätt att bemöta samhällliga problem, utan som del av diskursiva processer knutna till vissa politiska områden där problem skapas genom just representation (Bacchi, 2009: 1). Kontexten som policy skapas i är därför viktig eftersom plats-, institutions-, och historiskt specifika faktorer och hegemoniska diskurser möjliggör vissa diskurser och omöjliggör andra (Bacchi, 1999: 7). Bacchi ansluter sig till en foucauldiansk förståelse av diskurs som ”socially produced forms of knowledge that sets limits upon what it is possible to think, write or speak about a given social object or practice” (2009: 35). Således ligger Bacchis förståelse av diskurs nära hennes förståelse av problemrepresentation.

WPR:s operativa analysverktyg utgörs av fem frågor att ha som utgångspunkt för analys. Dessa fem frågor är:

1. Vad framställs som problem?
  2. Vilka antagande föreligger denna framställning?
  3. Vilka effekter produceras med denna framställning, det vill säga, vad är önskvärt att förändra, respektive behålla? Vad kan man vinna med denna framställning och vad riskerar man att förlora? Vem är vinnare och vem är förlorare?
  4. Vad lämnas oproblematiserat i framställningen?
  5. Hur skulle en annan respons kunna se ut ifall problemet framställts annorlunda?
- (Bacchi, 1999: 12-13)<sup>1</sup>

Jag kommer att utgå från dessa fem frågor i min analys för att besvara syfte och forskningsfrågor. Eftersom effekter, nämnda i fråga tre, är centrala för denna uppsats kommer jag redan nu att redogöra för Bacchis förståelse av dem. Effekter delas in i tre typer, nämligen diskursiva effekter, subjektifieringseffekter och levda effekter (Bacchi, 2009: 15ff). Diskursiva effekter handlar om att hitta sitt materials diskursiva ramverk och att förstå dess exkluderande och osynliggörande effekter. Subjektifieringseffekter syftar till hur kategorier av människor tillskrivs skilda subjekspositioner och hur detta leder till olika begränsningar och möjligheter angående handlingsutrymme. Bacchi förstår således subjekspositioner som en effekt av diskurser (2009: 16). Med levda effekter syftar Bacchi betona vikten i att beakta materiella effekter av problemrepresentationer för människors levnadsförhållanden.

Slutligen vill jag betona att jag inte syftar förminska de feministiska framsteg som gjorts i biståndspolitik. Jag ansluter mig till Bacchi, då hon skriver:

Drawing attention to the implications and limitations of problem representations, which is what a What's the problem? approach is intended to do, in no way diminishes the efforts of those who have campaigned for change and won. Rather the point is to press home the need to continue to analyse our 'victories' to see what remains unchallenged. (Bacchi, 1999: 70)

På så vis är jag ute efter att bidra till den feministiska utvecklingen inom biståndspolitiken genom att studera dess begränsningar och möjligheter.

---

<sup>1</sup> Egen översättning från engelska



## 2. Analys

### 2.1 Problemet med ojämställdhet

Problemet i materialet är ojämställdhet i globala Syd. Det som ska uppnås är jämställdhet vilket förstås som att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, villkor, möjligheter samt makt att själva forma sina liv och bidra till att påverka samhället (art. UD 10.061: 7, skr. 2013/14: 21, skr. 2010/11:167: 14). Denna förståelse ser jag som relativt okomplicerad och gängse med feministisk teori. Det jag vill problematisera och studera i följande avsnitt är förståelsen av varför jämställdhet ska uppnås, vilket ligger till grund för en mer djupgående förståelse av problemrepresentationen av ojämställdhet.

Mycket framträdande i mitt material är att jämställdhet både har ett egenvärde i sig och är viktigt eftersom det har en positiv inverkan på annat, vilket är tydligt i följande citat:

Svenskt bistånd ska bidra till ett jämställt samhälle. I ett jämställt samhälle har kvinnor och män, liksom flickor och pojkar, lika rättigheter, villkor, möjligheter, inflytande och makt att själva forma sina liv och att påverka samhället. Frånvaron av våld mot kvinnor och flickor är en förutsättning för detta. Ökad jämställdhet är därför ett mål i sig. Men regeringen ser också att utvecklingen i stort i de flesta länder är helt avhängig hur potentialen hos kvinnor och den unga delen av befolkningen tas tillvara. (skr. 2013/14: 21)

De huvudsakliga argumenten för jämställdhet är således ett utilitaristiskt argument som betonar kvinnor som resurser och ett etiskt argument som betonar kvinnors lika rättigheter. Detta följer tidigare forskning av migrations- och biståndsdokument i EU (Calvo, 2013: 255). Jag kommer i följande avsnitt först att diskutera jämställdhet som av instrumentellt värde och sedan jämställdhet som av intrinsiskt värde.

#### 2.1.1 Jämställdhet som av instrumentellt värde

I den nya biståndspolitiska plattformen anges att:

Kvinnors roll som aktörer för ett lands utveckling är viktig – förbättrade levnadsvillkor för kvinnor och ett starkt arbete för jämställdhet är ett kraftfullt medel för att nå andra biståndsmål. Det svenska biståndet ska därför särskilt fokusera på att komma kvinnor och flickor till del. (skr. 2013/14: 16)

Ett tungt argument för jämställdhet är alltså att det är ett medel för att uppnå andra biståndsmål och det anges som orsak till varför jämställdhet ska vara ett fokus i utvecklingsamarbete. Vilka dessa biståndsmål är utvecklas sporadiskt i materialet. Demokratisk utveckling (skr. 2010/11:167: 14, skr. 2013/14: 18, art. UD 10.061: 6), ekonomisk tillväxt (art. UD 10.061: 6, skr. 2013/14: 22) och fattigdomsbekämpning (skr. 2010/11:167: 14, skr. 2013/14: 16) förstås som positivt påverkade av jämställdhet. Ojämställdhet är alltså ett problem eftersom det inte bidrar till ovannämnda. Vidare förstås även våld mot kvinnor minska ju mer jämställt ett samhälle är vilket betonas som viktigt eftersom våld mot kvinnor begränsar kvinnors möjlighet att bidra till samhället (skr. 2013/14: 35). Det må stämma att kvinnors möjlighet att bidra till samhället ökar när våld mot kvinnor minskar, men att betona minskning av våld mot kvinnor som viktigt inte endast utifrån ett etiskt eller intrinsikalt värde är talande för den stora vikt som placeras vid jämställdhet som medel för andra mål. Denna starkt framträdande utilitarism frångår kärnan i jämställdhetsbegreppets feministiska grund. Det ursprungligen feministiskt begreppet jämställdhet avpolitiserar här i linje med den generella avpolitisering av jämställdhet i bistånd som framhålls i forskning (Smyth, 2010: 143ff). Således förloras begreppets emancipatoriska kraft och jämställdhet kan användas som medel för att uppnå icke feministiska mål, såsom ekonomisk tillväxt. Det är möjligt för icke- eller antifeministiska krafter att på detta vis nyttja ursprungligen feministiskt laddade begrepp för andra mål (Batliwala, 2010: 112).

En delösning på problemrepresentationen av ojämställdhet är hårddraget att kvinnor i globala Syd ska kunna ta ökat utrymme i den manligt dominerade offentliga sfären genom utbildning och arbetsliv och därmed bidra till ekonomisk tillväxt och utveckling generellt. Detta är en vinst för jämställdheten eftersom det möjliggör självständig försörjning för kvinnor. Forskning kritiserar dock det påstådda sambandet mellan ekonomisk tillväxt och jämställdhet och finner för detta stöd i att världens fattiga ökade från att utgöras av 50 procent kvinnor till 70 procent kvinnor under en period av ekonomisk tillväxt områdena i fråga (Arnfred, 2011: 59). Om ekonomisk tillväxt inte har en positiv inverkan på jämställdhet faller den del av argumentet för jämställdhetsarbete i utvecklingsamarbete som bygger på att ekonomisk tillväxt och jämställdhet påverkar varandra positivt. Dock berör detta inte huruvida jämställdhet har en positiv inverkan på ekonomisk tillväxt, utan endast vice versa. Dessutom visar forskning att kvinnors inträde i den offentliga sfären inte leder till mäns inträde i den privata sfären och delande av obetalt omsorgs- och hushållsarbete (Arnfred, 2011: 54). Det är därför endast en fragmentarisk vinst för jämställdheten som riskerar att leda till dubbel arbetsbörda för kvinnor. Den jämställdhet som ekonomisk tillväxt i materialet förstås resultera i inbegriper således endast ekonomisk

jämställdhet då det inte tas hänsyn till omfattande sociala förhållanden. Arnfred menar att förändringar av femininiteter har skett snabbare än förändringar i maskuliniteter vilket bidrar till denna dubbla arbetsbörda (2011: 54). Här gör Arnfred en viktig poäng som synliggör allvaret i bristen på inkludering av män i jämställdhetsarbete. Om satsningar inte görs på att förändra maskuliniteter kommer jämställdhet inte att uppnås. För att vara hållbar måste jämställdhetsutvecklingen inkludera förändringar i både femininiteter och maskuliniteter. Att större delen av världens fattiga är kvinnor har en koppling till att kvinnor i betydligt större utsträckning utför obetalt omsorgs- och hushållsarbete. Genom att bekämpa fattigdom genom att öka försörjningsmöjligheter för kvinnor angrips inte det obetalda arbetet som bidragande till kvinnors fattigdom. Det är då inte heller förvånande att kvinnor, som diskuterat ovan, bär en dubbel arbetsbörda även då lösningen på problemrepresentationen är implementerad.

Nationalekonomen Adam Smith (1804) var först med att betona idén om humankapitalet som avgörande för utveckling. Med utgång i att varje människa har resurser som kan utnyttjas framstår det självklart att göra bruk av alla, även kvinnors, humankapital. Detta är centralt för varför kvinnor betraktas som resurser i materialet, och det överensstämmer väl med det utilitaristiska argumentet som understryker vikten av att utnyttja alla potential.

Uppfattningen av jämställdhet som en förutsättning för att uppnå andra mål förstår jag som ett resultat av en förhandling om betydelsen av jämställdhet. Genom att se jämställdhet som instrumentellt värdefullt för mer ”legitima” politiska mål som ekonomisk tillväxt blir argumentet starkare (Razavi, 1997: 1111). Detta visar på en devalvering av jämställdhetens intrinsikala värden och är ett hot mot det feministiska politiska projekt som ligger till grund för begreppet.

### **2.1.2 Jämställdhet som av intrinsikalt värde**

Det andra framstående argumentet för jämställdhet är etiskt och är uppbyggt kring mänskliga rättigheter.

FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna utgör en globalt överenskommen värdegrund som fastställer staters ansvar att skydda och främja varje individs rätt till ett liv utan förtryck och diskriminering. Rättigheterna är universella, ömsesidigt samverkande och odelbara.  
(art. UD 10.061: 9)

Uppfyllande av mänskliga rättigheter betraktas således som avgörande för jämställdhet. Mänskliga rättighetsargumentet finner stöd i redan brett erkända traktat varför det är en kraftfull strategi för jämställdhet (Smyth 2010: 149). Stöd i mänskliga rättigheter främjar en bild av kvinnor som medborgare vilket är positivt då detta perspektiv inte ser på kvinnor i relation till andra eller i omsorgsförhållande till andra såsom barn, familj eller makar (Meer & Sever, 2003: 22ff). På detta vis förstärks inte femininiteter och maskuliniteter inom ramen för den patriarkala ordningen, varför ett feministiskt projekt är möjligt. Mänskliga rättigheter ses som en del i en global värdegrund vilket ytterligare stärker argumentationen eftersom det ger stöd till ett rättspatos som etablerar jämställdhet som etiskt rätt. Detta för dock diskussionen från kvinnors rätt att vara jämställda med män till att handla om alla människors lika värde vilket är effektivt på grund av dess rättspatos men inte längre är tydligt feministiskt då den patriarkala maktstrukturen inte längre har en central plats i denna argumentation. Även detta pekar på en avpolitisering av jämställdhet på grund av dess bristande maktperspektiv. Således bidrar mänskliga rättighetsargumentet inte fullkomligt till en transformativ, emancipatorisk förståelse av jämställdhet utan är möjlig att bruka utan en feministisk hållning.

Sammanfattningsvis präglas problemrepresentationen av jämställdhet i materialet av fokus på kvinnor och deras ekonomiska fri- och rättigheter, utbredd avpolitisering av jämställdhetsbegreppet, en utilitaristisk syn på jämställdhet som ett medel för att uppnå andra mål vilket tillsammans möjliggör bruk av jämställdhetsbegreppet för icke feministiska syften.

## **2.2 Effekter av problemrepresentationen**

I detta avsnitt kommer jag att diskutera effekter av problemrepresentationen av ojämställdhet utifrån Bacchis förståelse av subjektifieringseffekter, diskursiva effekter och levda effekter. Jag kommer att diskutera vilken diskurs om Sverige och globala Syd som framställs i svensk biståndspolitik, vilken relation de framställs stå i till varandra och vilken roll problemrepresentationen av jämställdhet spelar i denna konstruktion. Två huvudsakliga subjektifieringseffekter framkommer även i materialet, nämligen de av kategorierna kvinna och man i globala Syd. Detta fungerar också som binärer till män och kvinnor i globala Nord enligt dekonstruktivism (Derrida, 1981: 41). I analysen av levda effekter kommer jag att diskutera troliga materiella utkomster av problemrepresentationen av ojämställdhet som förstådd i denna uppsats.

### 2.2.1 Diskursen om Sverige och globala Nord

Sverige har en framträdande roll i materialet som en positiv kraft för jämställdhet, vilket är tydligt i följande citat:

Jämställdhet är en självklar och viktig fråga i svenskt utvecklingssamarbete. Denna syn delas dock inte nödvändigtvis av alla länder vilket inverkar på det svenska påverkansarbetet mot multilaterala organisationer. Till följd av den ökade vikt regeringen fäst vid jämställdhet, har Sverige flyttat fram sina positioner i dessa organisationer på senare år. (skr. 2010/11:167: 24)

Antagandet om att Sverige är synnerligen jämställt och att detta är positivt och därför ska spridas ligger till grund för synen på ojämställdhet som ett problem då detta presenteras som något som behöver åtgärdas. En viktig del i etableringen av Sverige som jämställt och utvecklat är den motsatta diskursen om andra länder som ojämställda vilket utdraget visar i betoningen av att Sveriges prioritering av jämställdhet inte delas av alla länder. Att etablera Andra länder som ojämställda fyller funktionen att befästa Sverige som jämställt (Reimers, 2005: 143). Sverige som en positiv, kapabel kraft för jämställdhet understryks genom att betona att Sverige har flyttat fram sina positioner i multilaterala organisationer. Detta befästs ytterligare då det uttrycks att Sverige har ”betydande erfarenhet och kunskap om hur man bedriver jämställdhetsarbete som flera multilaterala organisationer kan dra nytta av” (skr. 2010/11:167: 25). Vidare förstås jämställdhet som något som bör spridas: ”Situationen för kvinnor har förbättrats i många länder. I fler länder än någonsin har kvinnor och män samma lagliga rätt till egendom och arv. Trots detta är utmaningarna för ökad jämställdhet omfattande” (skr. 2013/14: 10). Sverige placeras på detta vis långt fram angående jämställdhetsutveckling medan Andra länder placeras långt bak, utifrån ett antagande om att utveckling kan förstås som linjär. Förståelse av utveckling som linjär är enligt postkolonial teoribildning typisk för västerländskt, kolonialt tänkande (Said, 1977: 5ff, Mohanty, 2007: 56, Van Walsum & Spijkerboer, 2007: 6f, Lykke, 2009: 108f). Detta perspektiv rymmer inte mångfald utan utgår ifrån att det existerar en fullkomlig jämställdhet som kan nås i etapper. Detta kan ses som ett jämställdhetsprojekt liknande kolonialismens civiliseringsprojekt av koloniserade kulturer (Said, 1977: 52ff). Perspektivet är västerländskt präglad och bär koloniala spår då den västerländska synen på jämställdhet pådyvlas samhällen i globala Syd.

Sverige etableras frekvent i materialet som jämställt och utvecklat, vilket exemplifieras i följande utdrag:

Trots de senaste decenniernas stora framsteg lever fortfarande över en miljard människor i extrem fattigdom. Sverige är ett av världens rikaste samt mest demokratiska och jämställda länder och har därför ett moraliskt ansvar för att bidra till att förbättra levnadsvillkoren för människor som lever i fattigdom och förtryck. (skr. 2013/14: 8)

Genom att jämföra Sverige med ekonomiskt och politiskt marginaliserade nationer och samhällen konstrueras en bild av Sverige som utvecklat, kunnigt i jämställdhetsfrågor och jämställt. Genom att i samma stycke omtala extrem fattigdom och att Sverige är ett av de rikaste länderna i världen skapas en tydlig bild av Sverige i toppen av linjär ekonomisk tillväxt och utveckling. Uppfattningen om att den västerländska feministiska agendan är uppnådd eftersom kulturen i globala Nord är jämställd gör sig här påmind (van Walsum & Spijkerboer, 2007, Lykke, 2009: 108f). Detta underbyggs av konstruktionen av globala Syd som ett outvecklat område där människor lever i fattigdom och förtryck i binär relation till globala Nord och Sverige.

Att Sverige etableras som mycket jämställt ligger i stor utsträckning till grund för den positiva diskurs om Sverige som framträder. Något som lämnas oproblematiserat är dock andra maktstrukturer. Forskning visar att simultant med att Sverige etablerades internationellt som ett synnerligen jämställt land ökade ojämlikheten mellan ”svenskar” och ”invandrare” i Sverige (Towns, 2002: 174). Denna andra typ av ojämlikhet sprungen ur en rasistisk maktstruktur lämnas orörd i materialet men om den inte hade gjort det hade det påverkat diskursen om Sverige negativt. Globala Syd betraktas som ojämställt i svensk biståndspolitik och fungerar som binär till Sverige, liknande den funktion invandrare enligt forskning får i Sverige som bärare av en ojämställd kultur (Towns, 2002: 174f, de los Reyes et al., 2005). Dessutom gör idén om Sverige som räddande välgörare sig tydlig i utdraget ovan då Sveriges moraliska ansvar att bistå andra länder i sin nöd understryks. På detta vis skriver Sverige in sig i den västerländska välgörarens roll som Spivaks välkända fras ”vita män räddar bruna kvinnor från bruna män” (1988: 92) omtalar angående den brittiska kolonialismen i Indien.

### **2.2.2 Diskursen om globala Syd**

Centralt för diskursen om länder i globala Syd i materialet är att de är outvecklade, fattiga och ojämställda vilket är tydligt i följande utdrag:

Jämställdhetssituationen varierar mellan Sveriges samarbetsländer och utvecklingen i dessa har varit ojämn. I Sveriges samarbetsländer råder ofta starka maktstrukturer som är baserade på

föreställningar om en samhällsordning där kvinnor och flickor anses vara underlägsna män och pojkar, kulturella attityder och värderingar som härstammar från gamla traditioner och sedvänjor är stora hinder för jämställdhet och kvinnors och flickors möjlighet att åtnjuta de mänskliga rättigheterna. (skr. 2010/11:167: 15)

Bristen på utveckling och jämställdhet i globala Syd relateras alltså till en kultur som skiljer sig från den svenska och som härstammar från kulturella uttryck och traditioner vilket anspelar på diskursen om globala Syd som kort gångna i den linjära utvecklingen mot att bli som moderna Sverige (Van Walsum & Spijkerboer, 2007, Lykke, 2009: 110f). Vidare betonas även att denna kultur är ett hinder för utveckling och för jämställdhet vilket etablerar denna kultur som inte endast olik utan även som sämre och skadlig. De Andra länderna knyts till ”gamla traditioner och sedvänjor” vilket framställer dessa länder som omoderna då de, till skillnad från Sverige, inte har utvecklats. Denna kultur förstås som en orsak till ojämställdhet. En delösning på ojämställdhetsproblemet är således att modernisera och utveckla denna kultur så att den transformeras och når Sveriges nivå. Genom att konstruera globala Syd som omoderna, ojämställda och outvecklade legitimeras globala Nords pådyvlade av kulturella värderingar (Said, 1977: 40f). Detta understöder ytterligare Sveriges överordning och legitimiteten i att se även kultur som en linjär process. Genom att framhålla kulturella värderingar i globala Syd som diskriminerande skapas ett hierarkiskt ordnat Vi och Dem som understöds av kulturrasism. Angående utvecklingsarbetet i Östeuropa anges att målet är ”stärkt demokrati, rättvis och hållbar utveckling samt närmande till Europeiska unionen och dess värdegrunder” (art. UD 10.061: 9). Att närma östeuropeiska värderingar till EU:s anses alltså viktigt vilket är ett tydligt exempel på den kulturella överordning som tillskrivs Sverige och EU i materialet. Det indikerar även ett postkolonialt projekt syftande att pådyvla globala Nords ideal på globala Syds kultur och på detta vis bistå människor. Kvinnor pekats ut som den grupp som lider mest av den Andra kulturen, vilket är tydligt i följande utdrag: ”I vissa länder och inom vissa områden som t.ex. utbildning och politiskt deltagande har det gjorts framsteg. Samtidigt är jämställdhet och kvinnors rättigheter en motvinds och värderingsdriven [sic.] fråga i många sammanhang” (skr. 2010/11:167: 4). Jämställdhet anses alltså vara en särskilt problematisk del i utveckling på grund av kulturella värderingar. På detta vis konstrueras en bild av kulturen i globala Syd som ett hot mot kvinnor, vilket i sin tur befäster binären Sverige som präglad av en jämställd kultur (de los Reyes, 2005: 18, Towns, 2002: 174). Genom att se kvinnor i globala Syd som offer för kulturen i densamma och att kvinnorna bör räddas av globala Nord, blir följden indirekt att mannen i den andra

kulturen rasifieras som ojämslälld och hotfull (van Walsum & Spijkerboer 2007: 6). För att begripliggöra kvinnan i globala Syds kultur som förtryckt måste hennes förtryckare finnas i densamma. Denna slutledning utesluter i linje med materialet andra maktstrukturernas påverkan, såsom en global maktordning där globala Nord bidrar till förtryck av globala Syd. Eftersom det saknas reflektion över patriarkalt förtryck i Sverige eller i globala Nord konstrueras ett jämslällt Vi i fulländad kontrast till ett ojämslällt Dem vilket befäster en kulturrasistisk hierarki. Materialet diskuterar inte etnicitet, istället fungerar kultur som andrafierande av globala Syd genom att etablera kulturell olikhet och underlägsenhet. Detta visar på skiftet mellan biologisk rasism och kulturrasism i en svensk kontext (de los Reyes et al., 2005: 18f). Då människor i globala Syd definieras som idel olika Vi:et i globala Nord skapas en främlingsbild. På så vis framställs bilden av de Andra som en främling Vi känner genom att inte känna (Ahmed, 2000: 49).

Sammanfattningsvis reproducerar materialet idén om kulturen i globala Nord som jämslälld och överlägsen och kulturen i globala Syd som ojämslälld och underlägsen, vilket är ett uttryck för eurocentrism och en del av en global kulturrasistisk maktstruktur.

### **2.2.3 Linjär utveckling och eurocentrism**

Den linjära synen på utveckling påvisad i föregående avsnitt aktualiserar en diskussion om eurocentrism. Mohanty menar att när ett samhälle betraktas som outvecklat samtidigt som kategorin kvinnor diskuteras inom ramen för detta samhälle så blir effekten en diskurs av de förtryckta kvinnorna i globala Syd som monolitiska och som underutvecklade, okunniga och i behov av västerländsk upplysning (Mohanty, 2007: 55f). Detta liknar den koloniala synen på människor i globala Syd som ett homogent kollektiv (Mohanty, 2007: 33ff). Andra sidan av myntet i denna process är att kvinnor i globala Nord befästs som utvecklade, kunniga och upplysta enligt derrideansk dekonstruktivism, vilket även Mohanty argumenterar för (2007: 56f). Denna monolitiska kategori kvinnor bär i och med detta inte endast en könsskillnad i relation till den manliga normen utan också globala Syds kulturella olikhet i relation till globala Nord, varför andrafieringen av kvinnor i globala Syd är intersektionell (Molina, 2005: 95). I denna idé om globala Syds olikhet finns en inbyggd paternalism gentemot kvinnor som underlägsna (Mohanty, 2007). Kvinnor är följaktligen en grupp som det är effektivt att uttrycka välvilja emot, eftersom de positioneras som den del av globala Syds befolkning som förtrycks av den andra delen. Detta överensstämmer även med teori om en militär diskurs om kvinnor som sympatiska offer för landet i frågas män, som legitimerande för militär intervention (Enloe, 1993: 166f). Män i globala



Syd positioneras således som bärare av den andra kulturen. Ett paradoxalt element närvarar här då kvinnor typiskt kopplas till kultur (Yuval-Davies, 1997: 116) men i detta fall ses som den grupp som är minst präglad av globala Syds ojämställda kultur. Detta visar på en underliggande bild av kvinnor som offer för män i globala Syd som bärare av en jämställd kultur.

#### **2.2.4 Kvinnor i globala Syd – hjältinnor eller offer?**

Forskning om utvecklingssamarbete identifierar två dominerande diskurser om kvinnor i globala Syd; en offerdiskurs och en hjältinnesdiskurs (Cornwall et al., 2007, Arnfred, 2002). Vidare framhåller viss forskning offerdiskursen som dominerande (Win, 2007, Chant, 2007). I mitt material är hjältinnesdiskursen dominerande men även offerdiskursen närvarar. Kvinnors höga kapacitet och potential understryks väl i materialet i samband med att samhällets utveckling är avhängigt huruvida kvinnors potential tas tillvara (skr. 2013/14: 21). Vidare förstås ett jämställt samhälle som ett samhälle som "tar tillvara på alla individers resurser och kompetens" (art. UD 10.061: 7). På detta vis sammanlänkas diskursen om att jämställdhet är viktigt för samhället och att ett jämställt samhälle tar till vara på kvinnors potential, vilket gör kvinnors samhällsliga deltagande betydande både utifrån ett utilitaristiskt och ett feministiskt perspektiv. Denna subjeksposition stämmer väl överens med forskning om diskursen om kvinnor i globala Syd som starka och företagsamma, vars potential kan utnyttjas för utveckling (Arnfred, 2011: 58ff, Cornwall et al., 2007: 4f). Detta är tydligt i följande utdrag:

Fattigdomen minskar när kvinnor deltar i ekonomin och har tillgång till resurser såsom säkrad tillgång till mark. Kvinnor på landsbygden har en särskilt viktig roll i livsmedelsproduktion och utvecklingsprocesser på landsbygden, men saknar ofta tillgång till och kontroll över resurser för att kunna investera liksom tillträde till fungerande marknader. Kvinnor har därför ofta kunskap och erfarenheter som är värdefulla för att stärka lokala samhällens resiliens (art. UD 10.061: 15)

Kvinnor ses alltså som så kapabla och kunniga att om de fick tillgång till mark, marknader och livsmedelsproduktion skulle de kunna göra skillnad för samhället. Denna positiva diskurs är viktig för kvinnors emancipation och tjänar som betydande motvikt mot den patriarkala nedvärderande diskursen om kvinnor som mindre dugliga än män. Diskursen får dock en generaliserande effekt som leder till att kvinnor i globala Syd ses som hjältinnor som klarar allting bara de får tillgång till marknaden, marken

eller ekonomin. Forskning visar att det inom bistånd är vanligt att generaliseringar av lärdomar från ett specifikt sammanhang leder till sloganifiering (Cornwall et al., 2007: 4f, Eyben, 2007: 75f). Dessa slogans får generella betydelser vilket kan vara negativt eftersom omständigheter skiljer sig åt mellan olika platser och perioder, varför en slogan får olika utfall i olika fall (Cornwall et al., 2007: 4). I detta specifika fall är det problematiskt eftersom det inte tar hänsyn till heterogenitet inom kategorin kvinnor och eftersom det kan tänkas leda till att kvinnor inte får den hjälp människor generellt behöver vid en stor omställning eftersom de betraktas som extremt kapabla. Vidare är detta exempel även intressant eftersom det är en generalisering som gör anspråk på att vara av betydelse för jämställdhet i bistånd generellt.

Fattigdom förstås som en jämställdhetsfråga eftersom större delen av världens fattiga är kvinnor. Vidare förstås ojämställdhet bidra till att kvinnor är fattiga och därför inte kan bidra till ekonomisk tillväxt. Detta berörs i följande utdrag:

Merparten av de människor som lever i den djupaste fattigdomen i världen är kvinnor och flickor. Kvinnor utgör enligt uppskattningar från FN cirka 70 procent av världens fattiga människor. Studier från bl.a. Världsbanken visar dels att det finns starka samband mellan ökad jämställdhet och fattigdomsminskning (skr. 2010/11:167: 14)

Således betraktas ojämställdhet som en orsak till fattigdom och ökad jämställdhet som ett sätt att bekämpa fattigdom. Att se kvinnor som resurser för samhället får betydelse i en jämställdhetsstrategi som syftar minska fattigdomen för kvinnor genom att hjälpa dem hjälpa sig själva via tillgång till olika försörjningsformer. Dessutom förstås dessa insatser få resultatet att minska fattigdomen över huvudtaget vilket är av instrumentellt värde. Följaktligen blir diskursen om kvinnor som resurser för samhället positivt för jämställdhetsarbetet men bidrar även till en generaliserande, onyanserad diskurs om kvinnor som ”obesjungna hjältinnor” (Cornwall et al. 2007: 4).

Forskning har även identifierat en offerdiskurs om kvinnor i globala Syd som fattiga och lidande och i behov av att räddas av en välgörare (Arnfred, 2011: 58ff, Cornwall et al., 2007: 4). Denna subjektsposition är betydligt mindre framstående i mitt material men närvarar i samband med att kvinnor sammanlänkas med barn, vilket följande utdrag exemplifierar:

En mycket stor andel av de fattigaste länderna präglas av pågående eller tidigare väpnade konflikter. Medan fattigdomen generellt sett minskar i världen så lever en ökande andel av de

fattiga människorna i konfliktdrabbade länder. I dessa länder är kvinnor och barn särskilt hårt drabbade. (skr. 2013/14: 9)

Bruket av frasen ”kvinnor och barn” i mitt material positionerar kvinnor som omsorgsansvariga för barn vilket hör till en patriarkal diskurs om kvinnan som tillhörande den privata sfären (Enloe, 1993: 166f, Yuval-Davies, 1997: 116ff). Detta exkluderar även män från omsorgsansvar vilket ytterligare befäster den patriarkala ordningen. Fraseringen subjektifierar även kvinnor som outvecklade och värnlösa genom att de sammanlänkas med barn. Kvinnors roll som omsorgsgivare förstärks vidare då materialet accentuerar att ”barn till utbildade kvinnor har bättre förutsättningar att göra aktiva livsval och skapa sig en god framtid” (skr. 2013/14: 23). Kvinnans centrala roll i barnets liv betonas och mannens roll i detta sammanhang negligeras vilket befäster kvinnans omsorgsansvar. Genom att använda frasen ”kvinnor och barn” följer även konnotationer till diskursen om en hjältemodig man i binär relation till diskursen om värnlösa kvinnor och barn i behov av beskydd, vilket enligt Enloe fungerar legitimerande för militär intervention (1993: 166f). Jag ser att vidgning av denna förståelse även är möjlig angående intervention i ett utvecklings-sammanhang. Detta eftersom denna fras i förlängningen tjänar konstruera globala Nord som gott och behövt av erbarnliga globala Syd, och därmed legitimerar inblandning.

### **2.2.5 Män i globala Syds roll i jämställdhetsarbete**

Subjektifieringen av kategorin män i globala Syd i materialet sker till skillnad från subjektifieringen av kvinnor till stor del genom tystnader. Män i globala Syd subjektifieras huvudsakligen som ojämslidda och möjligtvis våldsamma. Jag skriver möjligtvis våldsamma eftersom det endast vid ett fåtal tillfällen sägs något om vilken eller vilka grupper som är förövare i det våld och förtryck mot kvinnor som brett diskuteras. Vid ett tillfälle poängteras vikten av att ”stärka mäns roller som fäder och mäns och pojkars möjligheter att motverka negativa könsroller och stereotypa bilder av manlighet som är kopplade till våldsutövning och brist på respekt för sexuella och reproduktiva rättigheter” (art. UD 10.061: 18). Här pekars alltså män och pojkar ut som bärare av ”negativa könsroller”, eller med andra ord negativa maskuliniteter (Connell, 2003: 101ff), som kopplas till våld, dock inte uttalat till våld mot kvinnor men eftersom resten av materialet innehåller omfattande beskrivningar av våld mot kvinnor kopplar läsaren med enkelhet detta våld till våld mot kvinnor. Intressant i detta citat är även frasen ”negativa könsroller” vilket föreslår att det existerar positiva ”könsroller”. Detta är inte överensstämmande med

en förståelse av genus som socialt konstruerat inom maktstrukturer som jag i denna uppsats ansluter mig till (Butler, 2007) och är talande för materialets förståelse av femininiteter och maskuliniteter som oundvikliga och statiska. Vid ytterligare ett tillfälle uttrycks att:

Jämställdhet är inte enbart en kvinnofråga utan omfattar både män och kvinnor och såväl pojkar som flickor. Jämställdhet tar tid. Politisk vilja och ledarskap samt adekvata resurser krävs för ett effektivt jämställdhetsfrämjande arbete. Sådant arbete måste riktas till alla grupper av människor och syfta till att förändra institutioner och samhällsstrukturer som understödjer fattigdomen. (art. UD 10.061: 7)

Detta utdrag uppvisar en förståelse av maktaspekten i jämställdhet och accentuerar vikten i att involvera såväl kvinnor som män i jämställdhetsarbete. Från ett feministiskt perspektiv är det centralt att väga in vilken eller vilka grupper som utövar våld mot kvinnor i strategier mot detta våld och förståelsen som uttrycks i utdraget har ett transformativt potential. De enstaka exempel som finns i materialet utgör inte en tillräckligt omfattande del i en analys om våld och förtryck mot kvinnor och maktperspektivet brister således. Denna brist överensstämmer med det fokus som finns i materialet på att bistå kvinnor på olika sätt för att dessa kvinnor ska kunna ta plats, uppnå sina potential och arbeta för att förändra de förhållanden som i materialet förstås som orsakat av ojämställdhet (skr. 2013/14: 16). Män inkorporeras inte grundligt i jämställdhetsarbetet. Detta är tydligt i den närmast freudianskt skvallrande formuleringen om mäns plats i jämställdhetsarbetet: ”Sådana [jämställdhets-] insatser *kan* även riktas till män och pojkar för att stärka deras förmåga att bidra till arbetet med jämställdhet och främjande av kvinnors och flickors rättigheter” (skr. 2010/11:167: 19, egen kursivering). Kvinnor i globala Syd bär således en tyngre ansvarsbörda i jämställdhetsarbetet vilket är motsägelsefullt eftersom jämställdhet i materialet beskrivs som omfattande både kvinnor och män (art. UD 10-061: 7). Att män inte inkorporeras på ett tillfredsställande sätt i jämställdhetsarbetet är därför ett hinder för jämställdhet.

Män diskuteras framförallt i samband med kvinnor, till skillnad från kvinnor som diskuteras separat i stor utsträckning. I materialet omtalas kvinnor 177 gånger varav 137 gånger separat utan hänvisning till män. Detta är att jämföra med att män omtalas 46 gånger varav endast 6 gånger separat utan hänvisning till kvinnor. Dessa siffror är talande för den brist på förståelse för könsmaktsordningen som ligger till grund för ojämställdhet eftersom jämställdhet på detta vis förstås som en fråga framförallt rörande kvinnor. Den begränsade medvetenheten om maktförhållandet mellan män och kvinnor är problematisk inte endast på grund av dess bristfällighet utan även eftersom andra maktstrukturer ignoreras. Genom

att betrakta kvinnor i globala Syd som förtryckta enbart av den egna kulturen ignoreras den globala maktordningen i vilket globala Nord är överordnat globala Syd (Mohanty, 2007: 55f). På detta vis ignorerar materialet den historiska, koloniala kontext som ligger till grund för problemet ojämställdhet. Ansatserna till en maktanalys i problemrepresentationen av ojämställdhet räcker alltså inte hela vägen.

Avslutningsvis är det viktigt att även beakta de subjektifieringseffekter som rör män och kvinnor i globala Nord och i detta fall framförallt rörande kvinnor och män i Sverige. Genom att etablera kvinnor och män i globala Syd som ojämställda etableras binärerna kvinnor och män i Sverige som jämställda. Detta är en del i identitetskonstruktion av Sverige som jämställt.

### **2.2.6 Levda effekter**

Med syfte att reflektera över konkreta, materiella utfall av problemrepresentationen av ojämställdhet kommer jag i detta avsnitt att diskutera vilka levda effekter som är troliga utifrån min analys.

Statsvetare Wendy Brown (2008) har studerat hur rättsregler som är knutna till en viss subjektposition, såsom kvinna, får ett paradoxalt utfall då de delvis resulterar i att synliggöra vissa gruppers särskilt utsatta situationer i samhället samtidigt som föreställningar om grupperna cementeras och befästs. Jag drar en parallell mellan detta och den effekt som materialets fokus på kvinnor i biståndspolitikens jämställdhetsdiskurs får. I mitt empiriska material knyts subjektpositionen kvinna till problemrepresentationen av jämställdhet vilket befäster diskursen om kvinnor som ansvariga för sin egen frigörelse och som de som ska bära ansvaret för jämställdhetsarbete. Brown menar vidare att en neutral utformning av rättsregler som alltså inte relaterar till en subjektposition kan leda till att de grupper som redan är utsatta inte skyddas eller har möjlighet att tillgodose sig sina rättigheter (2008: 76f). Att tala om jämställdhet utan att diskutera kvinnors särskilda situation är därför inte lösningen på problemet och det finns således inga enkla svar. Utifrån Brown kan dock antas att könsmaktsordningen stärks i och med den subjektsspecifika utformningen av jämställdhetsarbetet i svenskt bistånd.

Det starkt framträdande mänskliga rättighetsargumentet för jämställdhet som tar stöd i vedertagna traktat kan antas vara effektivt för en mer jämställd lagstiftning i globala Syd. Detta leder troligtvis till ett mer jämställt samhälle genom att avlägsna lagliga hinder för exempelvis kvinnors rätt till fri och säker abort och ersätta dem med lagar som främjar kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter. Implementering av dessa lagar är dock en skild utmaning.

Även det utilitaristiska argumentet för jämställdhet som fokuserar på jämställdhet som ett medel för att uppnå utveckling i stort är effektivt och torde leda till mer jämställda förhållanden. Trots att det är problematiskt att jämställdhet understryks som ett medel för att uppnå andra mål och således inte förstås som endast av intrinsiskt utan även av instrumentalt värde, är det ett effektivt argument för att finna stöd för jämställdhetsinsatser. I viss utsträckning helgar ändamålet medlen, det vill säga att om jämställdhet ökar till följd av en retorik som dock inte betonar jämställdhets egenvärde är det fortfarande av feministiskt värde. Framförallt kan ekonomiska fri- och rättigheter för kvinnor antas förbättras eftersom retoriken i denna argumentation främst handlar om kvinnors deltagande i arbetsliv, produktion och försörjning, vilket även tidigare forskning visar (Arnfred, 2011: 55). Dock leder det utilitaristiska argumentet även till avpolitisering och urlakning av jämställdhetsbegreppet. Denna avpolitisering är negativ för jämställdhet eftersom det inte längre syftar förändra maktstrukturer i grunden. Således kan detta antas orsaka försämring av jämställdhetsutvecklingen vilket drabbar kvinnor värst utifrån förståelse av patriarkalt förtryck.

Kulturrasismen som jag identifierat i diskurserna om Sverige/globala Nord samt globala Syd befäster den globala maktordningen. Den globala maktordningen verkar förtryckande för människor i globala Syd och bidrar till lidande orsakat av framförallt fattigdom eftersom den ekonomiska dominansen är central i denna maktordning.

Den urlakning och avpolitisering av jämställdhet som jag diskuterat löpande i denna uppsats kan antas få vissa negativa följder för människor direkt involverade i jämställdhetsinsatser inom biståndsarbete. Sociologen Maxine Molyneux (2007) beskriver hur fattigdomsbekämpande program i Brasilien och Mexiko inkluderar att mödrar ges pengar för att säkerställa att deras barn går till skolan, får sjukvård samt deltar i aktiviteter som stödjer programmet. Sådana insatser som ser kvinnan som moder och inte som individ, menar Molyneux, resulterar i att ytterligare befästa ojämställdhet då kvinnor får ytterligare familjeansvar (2007: 231). Detta leder i sin tur till att kvinnors möjligheter begränsas då män inte inkorporeras i dessa insatser. Detta ser jag som ett konkret exempel på hur en urlakad jämställdhetsdiskurs resulterar i befästande av den patriarkala ordningen. Utan en förståelse för könsmaktordningen och dess negativa inverkan i kvinnors liv riskerar biståndsinsatser att befästa den patriarkala ordningen.

## 2.3 Ett bristande maktperspektiv

Centralt i mitt material är fokus på kvinnor vilket pekar på ett antagande om att jämställdhet framförallt rör kvinnor och att det är kvinnor som ska involveras i jämställdhetssatsningar. Detta visar på en brist på förståelse för den patriarkala maktstruktur som orsakar ojämställdhet och vari kvinnor och män båda är aktörer. Materialet bemöter dock denna kritik i detta utdrag:

Det svenska utvecklingssamarbetet har gått från ett ”kvinnobistånd”, där insatser hade fokus på kvinnor och flickor som mottagare av utvecklingshjälp till att fokusera på sociala relationer och jämställdhet mellan könen. Regeringens syn präglas av kvinnors och flickors aktiva aktörskap, av vikten att främja ökad makt och inflytande för kvinnor, av mäns och pojkars behov samt deras roller i arbetet för ökad jämställdhet. (skr. 2010/11:167: 14)

I detta utdrag visar regering på förståelse av maktrelationer och att jämställdhet inte endast berör kvinnor. Materialet diskuterar i viss utsträckning social konstruktion av feminiteter och maskuliniteter, vilket exemplifieras i följande utdrag: ”Världens samhällen präglas i olika grad av ojämlik maktfördelning som tillskriver människor låsta roller” (art. UD 10.061: 10). Dessa låsta roller förstås alltså som ett maktproblem. Dock genomsyrar denna maktförståelse inte hela materialet som framförallt diskuterar kvinnor och kvinnors roll för utvecklingen, vilket gör sig påmint i benämningen av biståndspolitikens jämställdhetstema; jämställdhet och kvinnors roll för utvecklingen (skr. 2013/14: 15). Dessutom visar det på en bristande förståelse av könsmaktsordningen att i detta avsnitts inledande citat betona att jämställdhetsarbete även ska handla om mäns och pojkars behov. I EU:s migrations- och utvecklingspolitik används begreppet genus men forskning har visat att det används som ett statistiskt begrepp med bristande anknytning till maktanalys (Calvo, 2013: 254). I mitt empiriska material brukas inte begreppet genus, utan kön. Kön är ett statistiskt begrepp och innefattar inte en maktaspekt, varför det inte har transformativ potential. Genom att betrakta kvinna och man som binära kön befästs könsmaktsordningen (Butler, 2007). Att undvika ordet genus är att ignorera en djupare förståelse av maktaspekten i jämställdhet vilket bidrar till det bristande maktperspektivet i materialet. Utan en förståelse för social konstruktion av genus samt vilka aktörerna i denna konstruktion är, har en jämställdhetsdiskurs inte mycket hopp om att fungera transformativt av maktstrukturer. Det skulle kräva att problematisera ojämställdhetsproblemet utifrån ett genomgående maktperspektiv. Dock hindrar denna brist inte materiella förändringar och förbättringar av levnadsförhållanden, vilket

successivt skulle kunna ta sig emancipatoriskt uttryck för kvinnor i globala Syd genom ökade möjligheter till fritt handlande. Vidare nämns inte heller feminism i materialet vilket är anmärkningsvärt eftersom det är feminismen som ligger till grund för jämställdhetsbegreppet. Mänskliga rättighetstraktaten har lärt av feminismen och inte tvärt om, men det är mänskliga rättighetsargumentet som får utrymme och blomstrar som ett uttryck för rättvisa och rättspatos. Forskning visar att tystnaden kring feminism i bistånd är utbredd (Smyth, 2010: 145). Denna tystnad kan ses som ett uttryck för avpolitiseringsen av jämställdhet som är väl diskuterad i forskning (Cornwall et al., 2007: 1, Batliwala, 2010:112 & Smyth 2010: 144ff). Socialantropologen Rosalind Eyben menar att en fara med att förenkla och sloganifiera feministiska begrepp, såsom jämställdhet, är att de med lätthet kan erövrats av icke feministiska aktörer på grund av sin lättanpassliga form (2007: 75f). Ett sådant erövrande omvandlar förstås även begreppets innebörd och kapar förtöjningen till den ursprungliga kontexten. Jag ser jämställdhetsdiskursen i mitt material som ett exempel på ett sådant omvandlande eftersom det i stor utsträckning förlorat sin förankring i feministiskt fokus på förändring av maktstrukturer och kvinnors emancipation.

Trots materialets avståndstagande från ett ”kvinnobistånd” (skr. 2010/11:167: 14) är kvinnor i fokus för jämställdhetsarbetet. Det finns dock även en förståelse av jämställdhet som en samhällsfråga eftersom jämställdhet ivrigt betonas vara ett medel för andra biståndsmål och utvecklingen i stort. Den dominerande hjältinnesdiskursen i materialet positionerar kvinnor i globala Syd som det resursfält som utvecklingsslaget ska utkämpas på. Detta genom att frigöra kvinnor ekonomiskt och följaktligen främja ekonomisk tillväxt eftersom då hela, och inte endast halva, befolkningens humankapital kan utnyttjas. Mohanty varnar för den globala kapitalismen som ett av vår tids största hot (2007: 256ff). Denna studie har visat att jämställdhet i utveckling inte exkluderas från denna verklighet. Således avpolitiserats och urlakas jämställdhetsbegreppet i svensk biståndspolitik till att främst innebära ett anspråk på ekonomiska fri- och rättigheter för kvinnor, inte på att förändra maktstrukturer.



### 3. Avslutande diskussion

Genom att vända på ett traditionellt forskningssätt och studera representationen av ojämställdhet som ett problem (Bacchi, 2009) utifrån regeringens diskurs i biståndspolitiska styrdokument, har jag i denna uppsats utforskat problemrepresentationens underbyggande antaganden och effekter samt möjligheter och begränsningar. Uppsatsens postkoloniala perspektiv samspelar väl med metoden eftersom det lämpar sig för studie av det andrafierande subjektet (Lykke, 200: 113), vilket i detta fall är svenska regeringen. På grund av problemrepresentationens invecklade karaktär som vävs på flera nivåer simultant, kommer detta avsnitt att diskutera slutsatser utan sträng indelning efter forskningsfrågor. Jag kommer likväl i detta avsnitt att besvara uppsatsens tre forskningsfrågor om hur problemet ojämställdhet representeras inom svensk biståndspolitik, vilka effekter denna problemrepresentation har, samt vilka maktstrukturer som produceras/reproduceras genom denna problemrepresentation, för att besvara mitt syfte att undersöka problemrepresentationen av jämställdhet i svensk biståndspolitik mandatperioden 2010-2014.

Problemrepresentationen ojämställdhet framstår inte som sprungen ur marknaden eller i politiska institutioner, utan snarare utanför eller underliggande den samhälleliga uppbyggnaden, i en föreställd homogen kultur. Denna kultur etableras framförallt som olik västerländsk kultur i globala Nord vilket skapar en binär hierarkisk relation mellan dem, med globala Syd som underordnad globala Nord, förstått utifrån ett dekonstruktivistiskt perspektiv (Derrida, 1981, Spivak, 1996). Problemet med ojämställdhet förklaras inte av kvinnors situation i arbetslivet eller inom utbildning, utan av utestängning från arbetslivet och brist på tillgång till utbildning. En delösning på ojämställdhet är följaktligen att föra in kvinnan i det betalda arbetslivet där hon kommer att bidra till den ekonomiska tillväxten och utvecklingen generellt genom att frigöra hennes humankapital. Kvinnors obetalda omsorgs- och hushållsarbete försvinner dock inte i och med kvinnors deltagande i arbetslivet, och delas inte heller automatiskt lika med män, vilket leder till en dubbel arbetsbörda för kvinnor (Arnfred, 2011: 54), varför detta delvis befäster ojämställdhet. Kompletterande lösning på ojämställdhetsproblemet är den som framkommer genom mänskliga rättighetsargumentet för jämställdhet som understryker dess inneboende värden. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter förstås som nödvändigt för att uppnå jämställdhet. Det utilitaristiska argumentet och mänskliga rättighetsargumentet överensstämmer med forskning om migrations- och biståndspolitik i EU (Calvo, 2013). Således förstås jämställdhet som av

både intrinsikalt värde följande mänskliga rättighetsargumentet och instrumentellt värde följande det utilitaristiska argumentet. Forskning framhåller mänskliga rättighetsargumentet som emancipatoriskt politiserande (Meer & Sever, 2003: 22ff, Smyth, 2010:149), men jag har i denna uppsats identifierat mänskliga rättighetsargumentet som delvis avpolitiserande eftersom det skiftar fokus från könsmaktsordningen till att handla om allas lika rättigheter utan ett centralt maktperspektiv. Då det instrumentella värdet i jämställdhet betonas förminskas idén om jämställdhet som i sig eftersträvansvärt och värdefullt. Jämställdhetsbegreppet omvandlas därmed i stor utsträckning till att begränsas till de aspekter som är fördelaktiga för andra mål. Kvinnors ekonomiska fri- och rättigheter är gynnsamma för ekonomisk tillväxt eftersom det förstås som frigörande av den ena halvan av befolkningens humankapital. Mer jämställd lagstiftning, i synnerhet angående kvinnors ekonomiska fri- och rättigheter, är en trolig effekt av materialet eftersom det utilitaristiska argumentet är starkt. Jämställdhet handlar om mer än ekonomisk emancipation, men genom att betona denna aspekt urlakas jämställdhetsbegreppet till att framförallt främja ekonomiska fri- och rättigheter för kvinnor. Återstoden av kvinnors emancipation tystas därmed. Detta visar på ett bristande maktperspektiv.

Diskursen om män i globala Syd präglas av tystnader och en bristande inkorporering av män som aktörer i jämställdhetsarbete. Män konstrueras som ojämsställda förövare vilket underblåser den i teoribildning väl omskrivna, postkolonialt präglade, diskursen om intervention från globala Nord som nödvändig för att rädda kvinnor i globala Syd från män i globala Syd (Enloe, 1993, Spivak, 1988: 92, Walsum & Spijkerboer 2007: 7). Detta har även en funktion i konstruktionen av globala Nord som jämställt och överordnat globala Syd.

Tidigare forskning visar att två diskurser om kvinnor i globala Syd dominerar i bistånd; hjältinnesdiskursen och offerdiskursen (Cornwall et al, 2007, Arnfred, 2011). Viss forskning pekar även på offerdiskursen som dominerande (Chant, 2007, Win, 2007). I analysen har jag visat att hjältinnesdiskursen är dominerande i mitt material vilket alltså inte går i linje med tidigare forskning. Hjältinnesdiskursen understöder idén om kvinnor som resurser eftersom det accentuerar kvinnor som minst lika kraftfulla som män varför de måste förstås som i besittning av samma humankapital som män. Att kvinnor är resurser för jämställdhet är även tydligt i skevheten mellan fokus på kvinnor och män där kvinnor förstås som subjekten för jämställdhetsarbete. Denna subjektsspecifika utformning av styrdokumentet utgår ifrån kvinnors underordning och cementerar således könsmaktsordningen (Brown, 2008: 76f). Kvinnor i globala Syd förstås som passiva, både som offer och som hjältinnor i

väntan att skänkas möjlighet att få utlopp för sin kapabilitet i det betalda arbetet. En binär genusbunden relation mellan förtryckta kvinnor och förtryckande män konstrueras i materialet vilket är en förenkling av intersektionella, differentierade maktrelationer och inte tar hänsyn till kategorin kvinnors aktörskap. Detta förstärker idén om binära, statiska genus varför det saknar transformativt potential (Mohanty, 2007: 47). Således bidrar subjektifieringen av kvinnor i män i globala Syd till könsmaktsordningen.

Vidare understöder stereotypiseringen av kvinnor som fattiga idén om kvinnor som resurser. Genom att framhålla fattigdom som den främsta omständigheten för kvinnors underordning är det möjligt att förstå lösningen på problemet ojämställdhet att främja kvinnors roll i ekonomin. Detta leder även enligt materialets logik till ekonomisk tillväxt och utveckling vilket i sig främjar jämställdhet, varför det hela håller samman väl i en cirkelkomposition. En brist i detta resonemang är att ekonomisk tillväxt och utveckling inte leder till jämställdhet för kvinnor i större utsträckning än ekonomiska fri- och rättigheter, något som även tidigare forskning visar (Arnfred, 2011: 55). Fattigdom förstås vidare som en jämställdhetsfråga i materialet och jämställdhetsarbete förstås följaktligen som en del i fattigdomsbekämpning. Till skillnad från offerdiskursen om kvinnor i globala Syd som diskuterat i tidigare forskning (Arnfred, 2011, Chant 2007, Win, 2007), har ”fattig” inte en bärande funktion i subjektifieringen av kvinnor i globala Syd. Materialet förklarar fattigdom som en del i ojämställdhetsproblemet och fattigdom knyts följaktligen inte till svaghet eller värnlöshet. Tvärtom närvarar fattigdom i hjältinnesdiskursen om kvinnan i globala Syd som kapabel och stark och förstås som en central omständighet för kväsandet av hjältinnans kapabilitet. Denna fattigdom ska lösas genom ekonomiskt bistånd, samt genom att skapa tillgänglighet för kvinnor till marknaden vilket förstås leda till ekonomisk tillväxt. På detta vis blir fattigdom inte en del av identiteten för kvinnor i globala Syd utan förstås snarare som en omständighet som stöder den framförallt ekonomiskt orienterade lösning som materialet framhåller. Att presentera problembilder som svarar mot en önskad lösning är typiskt för bistånd enligt tidigare forskning (Chant, 2007, Win, 2007). Problemrepresentationen fungerar väl med Sveriges jämställdhetsprofil eftersom en delösning på de högt prioriterade områdena ekonomisk tillväxt och utveckling i stort förstås vara jämställdhet, men som jag i min analys förstår som avpolitiserad och urlakad, vilket även finner stöd i forskning (Cornwall et al., 2007: 1, Batliwala, 2010:112 & Smyth 2010: 144ff).

Genom att utgå från en binär, statisk syn på kön och att inte bruka begreppet genus befästs könsmaktsordningen (Butler, 2007). En viss förståelse av multipla maskuliniteter (Connell, 2003)

uttrycks vid ett tillfälle i diskussion om negativa manliga könsroller, men fördelen av detta negeras i stor utsträckning av ett genomgående bruk av könsroller som enkla och statistiskt binära.

Könsmaktsordningen befästs ytterligare av ett stereotypiserande av kvinnor i globala Syd som knutna till en femininitet präglad av omsorgsansvar (Enloe, 1993, Yuval-Davis, 1997: 116ff) samt att inte framgångsrikt inkorporera män i jämställdhetsarbete. Detta är dock inte helt genomgående utan det finns exempel på förståelse av makt. På grund av bristande tillämpning av denna förståelse är dock helhetsresultatet ett befästande av könsmaktsordningen.

Materialet befäster även en kulturrasistisk maktordning genom att Sverige och globala Nord etableras som kulturellt överordnade, jämställda och utvecklade medan globala Syd etableras som kulturellt underordnade, ojämställda och outvecklade. Detta liknar kolonialismens civiliseringsprojekt som etablerade Europa som civiliserat och normalt och "orienten" som ociviliserat och olik, vilket legitimerade kolonialmaktens dominans (Said, 1977: 52ff, 40f). Genom att placera ojämställdhet endast i en imaginär homogen kultur i globala Syd framstår globala Nord som färdigutvecklat angående jämställdhet, i likhet med hur så kallad svensk kultur etableras som jämställd i binärt förhållande till icke svenska kulturer (de los Reyes et al., 2005, Towns, 2002). Globala Nords överordning reproduceras således enligt en linjär förståelse av utveckling (Van Walsum & Spijkerboer, 2007, Lykke, 2009: 110f) samt tystnad om globala maktordningars inverkan på situationen i globala Syd (Mohanty, 2007: 55f). Om problemrepresentationen av ojämställdhet hade innehållit en sammanhållen och genomgående förståelse av makt hade materialet haft det transformativa potential det nu saknar trots en viss, fragmentarisk maktförståelse.

Intressant för vidare forskning vore en djupgående analys av hur mäns roll som aktörer i jämställdhetsarbete i utvecklingssamarbeten skulle kunna förbättras. Ett intressant fält för vidare forskning om män i jämställdhetsarbete vore praktiskt biståndsarbete antingen genom etnografiska studier, eller genom analys av utvärderingar av jämställdhetsarbete då män har varit inblandade i arbetet. Utveckling angående inkorporering av män i jämställdhetsarbete är viktigt för hållbar och transformativ jämställdhet varför detta vore viktig forskning.

Sammanfattningsvis framställs problemrepresentationen av ojämställdhet i materialet som ett ineffektivt utnyttjande av kvinnors humankapital, brist på respekt i globala Syd för mänskliga rättigheter som även gällande för kvinnor och att ojämställdhet orsakas av kulturen i ett imaginärt

homogent globala Syd samt som begränsat till globala Syd. Centrala effekter av problemrepresentationen är en diskurs om Sverige och globala Nord som jämställda, utvecklade och överordnade globala Syd som tjänar som motsatt binär till globala Nord, subjektifiering av kvinnor i globala Syd framförallt som hjältinnor men även som offer, subjektifiering av män i globala Syd framförallt som ojämställda förövare samt en eurocentrisk diskurs om utveckling som linjär. Denna problemrepresentation befäster i stor utsträckning en patriarkal, kulturrasistisk och global maktordning.

## Referenslista

### Analysmaterial

Artikel UD 10.061 (2010). *På lika villkor – Policy för jämställdhet och kvinnors rättigheter och roll inom svenskt internationellt utvecklingssamarbete 2010-2015.*

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/5347/a/152316> [2014-05-31]

Regeringens skrivelse 2010/11:167: *Biståndets resultat – tema jämställdhet och kvinnors roll för utveckling.*

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/174991> [2014-05-31]

Regeringens skrivelse 2013/14: *Biståndspolitisk plattform.*

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/18423/a/232421> [2014-05-31]

### Litteratur

Ahmed, Sara, (2000). *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality.* London: Routledge

Arnfred, Signe (2011). ”Women, men and gender equality in development aid: trajectories, contestations”. I *Kvinder, køn og forskning*. 20:1, s. 46-55

Bacchi, Carol (2009). *Analysing policy: what's the problem represented to be?*. Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson

Bacchi, Carol (1999). *Women, policy and politics: the construction of policy problems.* London: SAGE

Batliwala, Srilata (2010). ”Taking power out of empowerment – an experiential account”. I Andrea Cornwall & Deborah Eade (red). *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords.* Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub

Brown, Wendy (2008). *Att vinna framtiden åter: texter om makt och frihet i senmoderniteten*. Stockholm: Atlas

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Calvo, Dolores (2013). *What is the problem of gender?: mainstreaming gender in migration and development policies in the European Union*. Göteborg: Göteborgs universitet

Chant, Sylvia (2007). "Dangerous equations? How female headed households became the poorest of the poor: causes, consequences and cautions". I Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Whitehead, Ann (red.). *Feminisms in development: contradictions, contestations and challenges*. London: Zed Books

Connell, R.W. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos

Cornwall, Andrea, Harrison, Elisabeth & Ann Whitehead (2007). "Introduction: feminisms in development: contradictions, contestations and challenges". I Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Whitehead, Ann (red.). *Feminisms in development: contradictions, contestations and challenges*. London: Zed Books

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) (2005). *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas

Derrida, Jacques (1981). *Positions*. London: Athlone

Enloe, Cynthia H. (1993). *The morning after: sexual politics at the end of the Cold War*. Berkeley: University of California Press

Eyben, Rosalind (2007). "Battles over booklets: gender myths in the British aid programme". I Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Whitehead, Ann (red.). *Feminisms in development: contradictions, contestations and challenges*. London: Zed Books

Hallgren, Hanna (2008). *När lesbiska blev kvinnor: lesbiskfeministiska kvinnors diskursproduktion rörande kön, sexualitet, kropp och identitet under 1970- och 1980-talen i Sverige*. Linköping: Linköpings universitet

Haraway, Donna (1988). "Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective". I *Feminist studies*. 14:3, s. 575-599

Kearney, Richard (1984). *Dialogues with contemporary continental thinkers: the phenomenological heritage*. Manchester: Manchester University Press

Lazar, Michelle M. (2007). "Feminist Critical Discourse Analysis: Articulating a Feminist Discourse Praxis". I *Critical Discourse Studies* 4(2): 141-164

Lykke, Nina (2009). *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift. 1. uppl.* Stockholm: Liber

Meer, Shamim & Sever, Charlie (2003). "Gender and Citizenship: Overview report". I *Gender and Citizenship Cutting Edge Pack*. Brighton: Bridge

Mohanty, Chandra Talpade (2007). *Feminism utan gränser. Avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Hägersten: Tankekraft förlag

Molina, Irene (2005). "Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige". I *Bortom vi och dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. , de los Reyes, Paulina & Kamali, Masoud (red.), s 95-112. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri AB

Molyneux, Maxine (2007). "The chimera of success: gender ennui and the changed international policy environment". I Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Whitehead, Ann (red.). *Feminisms in development: contradictions, contestations and challenges*. London: Zed Books



Razavi, Shahra (1997). "Fitting Gender into Development Institutions". I *World Development* nr 7, vol 25, s. 1111-1125. Storbritannien: Elsevier Science Ltd.

Reimers, Eva (2005). "En av vår tids martyrer". I de los Reyes, Paulina & Martinsson, Lena (red). (2005). *Olikhetens paradigm*. Lund: Studentlitteratur

Said, Edward W. (1977). *Orientalism*. London: Penguin

Smith, Adam (1804). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations* [Elektronisk resurs]. Ny upplaga. Hartford, [Conn.]: Printed for Oliver D. Cooke

Smyth, Ines (2010). "Talking gender: words and meanings in development organisations". I Andrea Cornwall & Deborah Eade (red) (2010) *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub

Spivak, Gayatri Chakravorty (1988). "Can the subaltern speak?" I *Marxism and the interpretation of Culture*, C. Nelson and L. Grossberg (red.) Macmillan Education: Basingstoke, s 271-313

Spivak, Gayatri Chakravorty (1996). *The Spivak reader: selected works of Gayatri Chakravorty Spivak*. New York: Routledge

Towns, Ann (2002). "Paradoxes of (in)equality: Something is rotten in the gender equal state of Sweden". I *Cooperation and Conflict* (2002) Sage. s 157-179

Walsum, Sarah Katherine van & Spijkerboer, Thomas (red.) (2007). *Women and immigration law: new variations on classical feminist themes*. Abingdon, Oxon: Routledge-Cavendish

Win, Everjoice J. (2007). "Not very poor, powerless or pregnant: the African woman forgotten by development". I Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Whitehead, Ann (red.). *Feminisms in development: contradictions, contestations and challenges*. London: Zed Books

Yuval-Davis, Nira (1997). *Gender & Nation*. London: Sage Publications Ltd.

